

Ka'vii taa
tae tu'uin.
Tu'un savi ninu 2

Leo y escribo
en mi lengua.
Mixteco Baja 2

mixteco • ñuu savi • ñu'u savi • tu'un javi • tu'un savi

Tuti nuu ii ñaa kuni kachi tu'un saa
Vocabulario

Mi nombre es: _____

Vivo en: _____

DIRECTORIO
Delfina Gómez Álvarez
Secretaría de Educación Pública

Teresa Guadalupe Reyes Sahagún
Directora General del INEA

Cecilia Orozco López
Directora académica

Créditos a la presente edición

Coordinación académica
Sara Elena Mendoza Ortega
Carmen Díaz González
Elisa Vivas Zúñiga
Francisco Javier García
Luis Alavez Bautista

Autoría
Elisa Vivas Zúñiga
José Iván Quezada López

Traducción a la lengua mixteca Baja 2
Guadalupe García Quintanar

Revisión técnica
Maribel Eloisa Hidalgo Morales

Dirección gráfica y cuidado de la edición
Greta Sánchez Muñoz
Adriana Barraza Hernández

Revisión editorial
Eliseo Brena Becerril

Diseño y diagramación
Ricardo Pérez Rovira

Diseño de portada
Ricardo Pérez Rovira

Leo y escribo en mi lengua. Mixteco Baja 2. MIBES 3. Vocabulario. D. R. © Instituto Nacional para la Educación de los Adultos, INEA. Francisco Márquez No. 160, Col. Condesa, México, D.F., C.P. 06140. Primera edición 2022.

Esta obra es propiedad intelectual de sus autores y autoras y los derechos de publicación han sido legalmente transferidos al INEA. Prohibida su reproducción parcial o total por cualquier medio, sin la autorización escrita de su legítimo titular de derechos.

ISBN Modelo Educación para la Vida y el Trabajo. Obra completa: 970-23-0274-9
ISBN MEVyT Indígena Bilingüe con español como segunda lengua: 970-23-0500-4
ISBN Leo y escribo en mi lengua. Mixteco Baja 2. MIBES 3. Vocabulario: En trámite

Impreso en México.

Ñaa ni'in tuti yo'o

Tuti nuu ii ñaa kuni kachi tu'un yo'o, va'an ñaa chindean taa jana'an xi'in ñayivi sava'a, nuu jakua'ana tuti Tuti yo'o kumian tu'un a tu'un ka'an *Ka'vii taa tae tu'uin. Tu'un Savi ninu 2.* MIBES 3. Ñaa kajana ñaa kuu xinina a ñaa i'vi ni'in inina taa iannuu Tutiya nuu kutia'aya ka'viya taa taaya, Tuti ka'viya jaa kutia'a chaagaya, xi'in Tuti ka'nu nuu nandaa tu'un. Xi'in ña'an yo'o, ni'in ini va'a chaagana tu'un a tu'un ñaa ka'an ñaa kajana.

Tuti nuu ii ñaa kuni kachi tu'un jia'a nandaa: nuú chichi ii xoo iti nani'inya tu'un a tu'un ñaa ka'an ñaa kájana, ii yikoan taa ii kua'àn xi'in Ndusu Tu'un Savi taa naa taanaan xi'in nduju tuun kual; nuu yiko ii xoo kua'a ii ñaa kuni kachi tu'un taa jaani sa'an iin ñaa ka'an ndaja **xiniñu'un** tu'un yo'o.

Tuti nuu ii ñaa kuni kachi tu'un, naa kuva'an xi'in ñaa ka'an Tu'un Savi ninu ivi. Kundatindi ñaa naa chindean miiya nuu jakua'aya ñaa tu'un taaya taa chindean miiya ñaa kutia'a va'a chaagaya jata ñayo'o.

**Tasa'vi gua'achaya ñaa in kuuya xi'indi nuu
kaja chuun ndeeyo.**

Ndiaja kaja chuuin xi'in tuti nuu ii ñaa kuni kachi tu'un yo'o

Nuu tuti nuu ii ñaa kuni kachi tu'un nandaa taa ii yiko Ndusu Tu'un Savi, kuni kachian ñaa, nani'inya in nduju nuu ii in ta'ni tu'un kisa'a xi'in nduju yo'o.

Taa in taa in ta'ni tu'un, chií xoo iti nani'inya mii tu'un taa chií xoo kua'a nani'inya ñaa kuni kachian, in nuu ka'an ndaja xiniñu'un tu'un yo'o.

Tu'un ñaa
nandukuyo

**Ta'ni ñaa kunio
kutia'ana**

Ñaa kuni
kachian

Ñaa kuni kachian: Nuun nanataka (ta'ni) chaà ñaa jakua'ana naa taa va'anaa jaa naa kuu kutia'a va'ana (kuu ndi'i nuu).

Nuu xiniñu'un-an: Tutiya nuu kutia'aya ka'viya taa taaya, kumia ivi ta'ni ñaa kuniyo kutia'ana.

Tatu'un yo'o
kuniñu'un-an

A xinun ñaa...

Ñaa kuni kachian: Ña'an kú mí kumi tiito, ñaa ii nuu Tutiya nuu kutia'aya ka'viya taa taaya, nuu ii ñaa chindee yo'o ni'i ini va'aun tu'un a ñaa kaja va'a chaagaun ñaa xikana kajaun.

Nuu xiniñu'un-an: Ka'vi Ña'an kú mí kumi tito A *xinZun ñaa...*

chaa ñaa jakua'aya

Ñaa kuni kachian: xoo ñaa naa nata'nda taa in taa in ta'ni ñaa kuniyo kutia'ana ii nuu Tutiya nuu kutia'aya ka'viya taa taaya, taa nuu ii ña'an kajana jaa kutia'a chaagana ka'vina taa taana.

Nuu xiniñu'un-an: Nuu *chaa ñaa jakua'aya* ñaa naka'vi uni, jakua'ana ndiaja kajana ña'an.

Chita'an tu'un

Ñaa kuni kachian: Tain ñaa kutia'ae nuu sande'e va'ana taa nakunina ñaa in kuu xi'in ñaa joo in kuu tu'un naa kajachuunna.

Nuu xiniñu'un-an: Chuun nundi'i nuu chaa ñaa jakua'aya kuu ñaa *Chita'anya tu'un*.

gonorrhea

Ñaa kuni kachian: Kue'eki'inna taa kijina xi'in in naa ndo'o kue'e ta'i taa kuu ndaana miina, jia'a kajan: ndusana, jaana, ndaa kuiñuna, ki'vi nuu va'a tataa xi'in naña'an.

Nuu xiniñu'un-an: Ñayivi kumi *gonorrhea*.

i'vi ini

Ñaa kuni kachian: I'vi ini, kunina kukumina kua'a ña'an.

Nuu xiniñu'un-an: Taa nuu ndi'i tu'un nakanina, naa kutia'ae sa'a ñaa kuu ñaa *i'vi ini*.

Ka'vi tu'un

Ñaa kuni kachian: Tain ñaa kutia'ae, nuu kuu ka'vi va'ayo in tu'un.

Nuu xiniñu'un-an: Nanduku tain ñaa kutia'ae taa *Ka'viun tu'un*.

kivi

Ñaa kuni kachian: Tu'un ñaa sa'a kivi in ñaa naa taana.

Nuu xiniñu'un-an: Kivi xoo tu'un yo'o kuu: Ta'ni ñaa kuniyo kutia'ana 2.

kuu nuu taana ndaja taa ndaa too naa xitondojona a naa kutia'ana

Ñaa kuni kachian: Kuu nuu taana ndaja taa ndaa too naa xitondojonana a saa naa kutia'ana.

Nuu xiniñu'un-an: Nuú tutii nuu taana ñaa naa kutia'e, taana ndi'i ña'an jaa naa kunina *ndaa naa kutia'ana*.

mayúscula

Ñaa kuni kachian: Forma'ña kuu kukumi nduju, ñaa taa na'nu chaagana nuu cha nduju.

Nuu xiniñu'un-an: Taa jana'an naa ka'an xi'in naa sava'a ñaa taana nduju kuu nuu kumi kivina xi'in nduju *mayúscula*.

naa keva'a

Ñaa kuni kachian: Kivi ñayivi keva'a ni'in in ña'an.

Nuu xiniñu'un-an: *Naa keva'e kukumii Seguro popular.*

Nakani ini ndee kachi tu'un

Ñaa kuni kachian: Kivi tain ñaa kutia'e, nuu ñaa ñayivi ká'an taa nakani ini ñaa ka'àn tu'un taá sande'e va'ana a ka'vina in ta'nda ñaa vaxi nuu tuti.

Nuu xiniñu'un-an: Nu *Nakani iniyo ñaa ka'an tu'un* ka'vina, ndiyikayo nakani iniyo sa'a ñaa ká'anyo ñaa kachi tu'un.

Nakani ini ndiaja taa

Ñaa kuni kachian: Tain ñaa kutia'e nuu kuu nakani iniyo ñaa taae (Ndayo nuu tanda'e ñaa taae, ndiaja taae, yiko taae ñaa nakani iniyo xi'in ndi'i ñaa kumian).

Nuu xiniñu'un-an: *Nakani iniun ndiaja taaun in tu'un.*

Nakani va'a ini sa'a tu'un

Ñaa kuni kachian: Ta'ni ña'an kajae nuu Tutiya nuu kutia'aya ka'viya taa taaya, nuu jakua'ana ndiaja kua'an tu'unyo.

Nuu xiniñu'un-an: Kuna Tutiya nuu kutia'aya ka'viya taa taaya, nuu ka'an *Nakani va'a ini sa'a tu'un.*

Nakuni taa jandiva'a tu'un

Ñaa kuni kachian: Tain ñaa kutia'e nuu nakuni va'ana ñaa naa taana, kunde'ena ñaa naa koan tatu'un nanakani inina taana, taa too koo taa tiki taanaa jaa naa koo va'an.

Nuu xiniñu'un-an: Taa nandi'i naa taaun ka'vi va'a ñaa naa taaun taa *jandiva'a tu'un too kuu ii va'an.*

Nakuniya ñaa naa kutia'aya

Ñaa kuni kachian: Kuan in xoo Tutiya nuu kutia'aya ka'viya taa taaya, nuu nakuni ñayivi sava'a ñaa naa kutia'ana.

Nuu xiniñu'un-an: Naxuni'in ña'an kunina kajaun, ñaa kuu ñaa nuu *Nakuniya ñaa naa kutia'aya* nuu Tutiya nuu kutia'aya ka'via taa taaya.

Naku'un inun ñaa...

Ñaa kuni kachian: Ña'an kúmi kumi tito, nuu Tutiya nuu kutia'aya ka'viya taa taaya, ñaa kastu'un sa'a ña'an kumi tu'un ñaa jakua'ana.

Nuu xiniñu'un-an: Ka'vi ña'an kúmi kumi tito ñaa kachi: *Naku'un iniun ñaa...*

Ni'in ini tu'un

Ñaa kuni kachian: Kivi tain ñaa kutia'e, nuú ñaa naa sava'a naku'un inina taa nakunina tu'un ndaya'vi chaaga nuu in tu'un naà ka'vina.

Nuu xiniñu'un-an: Tain ñaa *ni'in ini va'ana tu'un*, kaja tyuunnaa taa saa naa ndi'i naa ka'vina tuun nuu tuti.

Nuu ii yiko kivi ña'an

Ñaa kuni kachian: Tu'un taana ñaa ii yiko kisa'a tyíninu taa ndi'i tyíninù taa kuan kivi, ña'an, ñaa naka'vi, taa inkaga ña'an.

Nuu xiniñu'un-an: Luis *naa kaja in yiko kivi ña'an* ñaa xiniñu'unra kuinra jaa kuva'ara piñata.

nuu kaja viina sa'a in tuti

Ñaa kuni kachian: Nu u kaja viina sa'a in tuti.

Nuu xiniñu'un-an: Tataa naa sa'an *nuu kaja viina tuti* ñaa ii Miahuatlán vachi naa kaja viira sa'a tutira ñaa *seguro popular*.

Jaani kuni kachian: Ta'ni ña'an nita'an, ñaa kuniñu'un ñayivi jaa naa jakua'a chaagana.

Nuu xiniñu'un-an: Saa kua'anyo MIBES 3, ta'ni ña'an jakua'ae.

nuu kisa'a

Ñaa kuni kachian: In ta'vi tu'un ñaa kastu'un xi'in naà ka'vi, chaá sa'a ñaa ka'an ñaa xiniñu'un nakani tuti, jina ñayo'o ii jaa kisa'a ñaa ma'in nakanian tu'un.

nuu ndi'i

Nuu xiniñu'un-an: Jina ka'vi *nuu kisa'a* tu'un jaa kisa'aun kajaun ñaa ka'anna kajaun nuu ta'ni ñaa kunina kutia'aun.

Ñaa kuni kachian: Kuu ñaa nundi'i nuu tu'un, nuu ka'an sa'a mia tyaaga ndaya'vi ñaa naa ka'vina, taa ka'anna sa'a ñaa naa saxoo.

Nuu xiniñu'un-an: Yi'i naa ka'avii in tuti sa'a ñaa naa saxoo sana'an Ñuu Nu Ndiva, *nundi'i* kachian ñaa kuan in ñuu kuika gua'acha taa ndikui ñayivi ndiyikana kukumina ña'an kuxina.

nuu xikana ña'an

Ñaa kuni kachian: Tuti nuu ii tu'un nuu xikana ña'an nuu naa Ve'e chuun.

Nuu xiniñu'un-an: Ñayivi ñuu, naa kuva'ana in tuti *nuu xikana ña'an* naája ndiva'anai chiñuuna.

nuu xiniñu'un-an

Ñaa kuni kachian: Tu'un ii nuu Tuti nuu ii ñaa kuni katyi tu'un, nuu ka'an ndaja xiniñu'un-an.

Nuu xiniñu'un-an: Nuu Tuti nuu ii ñaa kuni kachi *tu'un*, *kunde'e nuu xiniñu'un* *tu'un* nandukuu jaa naa ni'in ini va'aun ñaa kuni kachian.

**ndikui ñayivi
xini**

Ñaa kuni kachian: Kuan in ñaa kuu kutia'a ndikui ñayivi.

Nuu xiniñu'un-an: Ñaa nakanina sa'a ña'an saku taa kayu'u, *xini ndukui ñayiviña*.

**ndi'i su'un ñaa
keva'a naa ta'an
ndee ve'e**

Ñaa kuni kachian: Ñaa naka'vi ñaa ka'an ndiaja su'un keva'a naa ve'ó.

Nuu xiniñu'un-an: Nave'eè iina ñaa naka'vi uni, taa in *keva'ana su'ún* xi'in nave'e inka ñuu yo'o.

ndusu tu'un savi

Ñaa kuni kachian: Kuan in ta'ni nduju ñaa xiniñu'un-i jaa tae tu'un-i (Tu'un Savi).

Nuu xiniñu'un-an: *Nduju tu'un-i* kuù i'vian. (Tu'un Savi).

nduta yii kuva'a xi'in nuni

Ñaa kuni kachian: Nduta xi'ina taa kumi *alcohol*, kuva'anara xi'in nuni naa xia taa jaani nanira *batalí*.

Nuu xiniñu'un-an: Nduta yii kuva'a xi'in nuni, kuu taa xi'i naa *rarámuri* taa kajana viko.

ñaa ii tixi kivi

Ñaa kuni kachian: Kuan kivi taa in taa in xoo ñaa kumi tu'un.

Nuu xiniñu'un-an: Tyikaji ini in tikata *tu'un ii tixi kivi*.

ñaa kajana

Ñaa kuni kachian: In ta'ni tu'un ñaa ka'an ñaa kajana.

Nuu xiniñu'un-an: Tatu'un, “Ñaña'an ndiko jita”, kuan ñaa ka'an *ñaa kajana*.

Ñaa ka'vi ndeéna

Ñaa kuni kachian: Kuan in tu'un nuu ka'viun jaa naa kuni jo'o ndikuina; ta'ya taa ka'vi va'aun taa ii ka'àn tuti.

Nuu xiniñu'un-an: *Ka'vi ndee* tu'un yo'o.

ñaa kastu'un

Ñaa kuni kachian: Tu'un ñaa kastu'un sa'a ñaa kuinna ña'an a in tyuun kajana, jaa naa xinu ini ñayivi kuinna a naa kuniñu'unnaa.

Nuu xiniñu'un-an: Kunde'e *tuti kastu'un* jaa naa kunio ndaja jikona.

Ñaa kumi tu'un

Ñaa kuni kachian: Tain ñaa kutia'ae, xi'in ña'an kajae jaa nakuniyo xoo, taa ñaa nakani iniyo xi'in ñaa taae ñaa kumi in tu'un.

Nuu xiniñu'un-an: Kunde'e va'a nuu tuti, Tutiya nuu kutia'aya ka'viya taa taaya, ndi'i *Ñaa kumi tu'un* ñaa naa ka'viun.

ñaa kuni kachian

Ñaa kuni kachian: Tu'un ñaa ka'an ta'ya taa ka'an ndaa ñaa kuu in ña'an.

Nuu xiniñu'un-an: Ka'vi va'a *ñaa kuni kachian*.

ñaa kutia'a

Ñaa kuni kachian: Tu'un ñaa ka'an ñaa naa kutia'ana taa nandi'i naa jakua'ana.

Nuu xiniñu'un-an: Ñayivi naa kuu *ñaa kutia'a* ta'ni 1.

**ñaa naka'vi
jana'an ndaa
nuu yiko kua'an
chuun**

Ñaa kuni kachian: Ñaa naka'vi
jana'an ndaa nuu yiko kua'an chuun
ñaa kaja vii ñayivi.

Nuu xiniñu'un-an: *Ñaa naka'vi jana'an
ndaa nuu yiko kua'an chuun kuu
B22486.*

**ñaa nata'nda
uun**

Ñaa kuni kachian: Naka'ndana java
ña'an taa kuu ki'inna su'un sa'an.

Nuu xiniñu'un-an: Nuu ñu'un ña'an-e
ñaa xiniñu'uin nuu jakua'ae, kuù naa
tya'vii su'un sa'an, vatyi *náta'anda
uuan*, taa jaá kachi jata ndikuiña'an.

**ñaa ni'in tuti
yo'o**

Ñaa kuni kachian: Xoo nuu kisa'a
in tuti ka'vina, nuu nakanian ndee
kumian taa ndiaja naa taanaa inian.

Nuu xiniñu'un-an: *Xoo nuu kisa'a
tuti*, kachian ñaa tutiya nuu kutia'aya
ka'viya taa taaya *kumian ivi ta'ni* ñaa
kunina kutia'aya.

**ñaa nda'va
ña'an nandaa
nuu tuti**

Ñaa kuni kachian: Ña'an nda'va ñaa naa taana xi'in yito tuun taa.

Nuu xiniñu'un-an Tu'un naa taaya xiniñu'un-an kisa'an xi'in *mayúscula*, ki'inya ñaa nda'va ña'an nandaa nuu tuti taa jandiva'ayan.

**ña'an tava jini
yito tuun taa**

Ñaa kuni kachian: Ña'an jeen yu'u, ñaa kuu tava taa jandi jeen jini yito tuun taa.

Nuu xiniñu'un-an: Tataa jana'an xika ñaa kuniñu'unna ña'an tava jini yito tuun taa.

**ñayivi ka'an ivi
tu'un**

Ñaa kuni kachian: Ñayivi natu'un ivi tu'un.

Nuu xiniñu'un-an: Ñaa naa kukuuna naa jana'an, xiniñu'unna *ka'anna* ivi tu'un.

régimen

Ñaa kuni kachian: Ta'ni tu'un ka'an sa'a ñaa a ii a koo su'un ñayivi, jaa kunina a kuu cha'vina a kuù kuu cha'vina taa ndiaja cha'vina.

Nuu xiniñu'un-an: *Régimen* miii nuu *seguro popular* kuan ñaa kuù cha'vii.

SIDA

Ñaa kuni kachian: *Sigla* ñaa kuni kachi *Síndrome Inmuno Deficiencia Adquirida*, ñaa kuu in ta'ni kue'e ñaa ndo'o ñayivi naa naa ki'in kue'e VIH. VIH kuu in virus ñaa ya'a nuu in ñayivi taa inkana, kajan ñaa kuita ndi'i yiki kuñu ñayivi.

Nuu xiniñu'un-an: Ñaa naa kuu ki'in *SIDA* miiyo, xiniñu'unyo kundae miiyo taa kijiyo xi'in ñayivi.

sífilis

Ñaa kuni kachian: Kue'e ta'i ñaa ki'inna taa kijina xi'in in naa ki'vi taa kuu ndáana miina, taa nakuniyoña vatyi kana tyikii nuu va'ana. tyikii yó'o kuù i'vi ta'an taa taá yá'a tyaá taa nañú'unvan vata kuu kutatana nuú taa kája tatá.

Nuu xiniñu'un-an: *Sífilis* kuu in kuè'è ta'i ñaa ki'inna taa kijina xi'in naa ki'vi nuu va'a.

**taa naa
janataka tu'un**

Ñaa kuni kachian: Ñayivi naa janataka taa sakuva'a tu'un.

Nuu xiniñu'un-an: *Taa naa janataka tu'un* naa nanduku ñaa nakanina sa'a ndiaja naa tivi nuu ñuu, jaa naa taaran nuu Tuti ka'viya jaa kutia'a chaagaya.

taa naa jandiva'a tu'un

Ñaa kuni kachian: Ñayivi jandiva'a in tu'un nakanina ñaa naa saxoo sana'an, jaa naa ni'in inina, taa kuu najamara ñaa kastu'uan.

Nuu xiniñu'un-an: *Taa naa jandiva'a tu'un*, naa kaja lo'o chaa ñaa nakanina sa'a ñaña'an kayu'u taa saku sa'a ja'ya, jaa naa kuu kukumiyoña nuu Tuti ka'viya jaa kutia'a chaagaya.

taà naa taa tu'un

Ñaa kuni kachian: Ñayivi ka'an ñaa nakani inina in tu'un taa jaya'anaa inka tu'un jiin ka'an.

Nuu xiniñu'un-an: Nuú xoo kuu ivi Tuti ka'viya jaa kutia'a chaagaya, ka'an ndaa taa naa sakuu *taà naa taa tu'un*.

taa naa tava tu'un

Ñaa kuni kachian: Ñayivi naa natava mii in ña'an

Nuu xiniñu'un-an: *Taa naa tava tu'un* kuu nuu, nuú Tuti ka'viya jaa kutia'a chaagaya nani Eduardo Galeano.

**taa nakaxi tu'un
jaa taaran nuu
tuti ka'vina**

Ñaa kuni kachian: Ñayivi nakaxi tu'un vachi kunina janatakanaa nuu in tuti ka'vina.

Nuu xiniñu'un-an: Ñayivi nanakaxi taa naa janataka tu'un nakanina nuu Tuti ka'viya jaa kutia'a chaagaya, kuu *taa nakaxi tu'un jaa taaran nuu tuti ka'vina.*

taa nanakani

Ñaa kuni kachian: Ñayivi naa ka'an ñaa xinina.

Nuu xiniñu'un-an: *Taa nanakani*, naa kachi ñaa tu'un nakanina sa'a “Ña'an sajikina”, ndikuina xinian, joo kuu xinina ndayo naa tavan.

**Ta'ni ñaa kunio
kutia'ana**

Ñaa kuni kachian: Taa in taa in ivi xoo na'nu ñaa naa nata'nda Tutiya nuu kutia'aya ka'viya taa taaya, nuu naa nakita'an ñaa kutia'aya.

Nuu xiniñu'un-an: *Ta'ni ñaa kutia'ayo 1*, naa kutia'é sa'a tuti ka'nu nuu ka'an sa'a ña'an.

tain ñaa kutia'e

Ñaa kuni kachian: Kuan in xoo Tutiya nuu kutia'aya ka'viya taa taaya, nuu kachian ñaa kajana a taa in taa in ñaa kajana jaa naa kutia'ana ka'vina taa taana.

Nuu xiniñu'un-an: Nanduku *tain ñaa kutia'e*, ñaa ka'un kachi tu'un taa ka'viun.

Tain tae

Ñaa kuni kachian: Tain ñaa kutia'ae nuu xiniñu'unyo ka'viyo a taaé.

Nuu xiniñu'un-an: *Tain tae* kuu miaa kuú nuu taa kaja chuin.

tatu'un

Ñaa kuni kachian: Tatu'un kuan in tu'un xiniñu'unna taá kuninà ñaa ni'in iniyo in tu'un.

Nuu xiniñu'un-an: Luis naà xikà nuu taa jana'an, *naa ka'anra in tu'un jaa naa ni'in inina* ndeè kúni katyi ñaa naa kutia'ana.

Taa tu'un

Ñaa kuni kachian: Tain ñaa kutia'ae, kaan taaun ñaa naa nakani iniun ndiaja taaun taa xiniñu'un taaunña.

Nuu xiniñu'un-an: Viti kisa'a *Taa tu'un* taa taà jana'an taa tia'a ivi tu'un, xika ñaa kuva'a in tuti tanda'ana nuu naa ii xika ñaa naa nakani inina taana.

tonelada

Ñaa kuni kachian: Kia'a kuvee ñaa kumi 1000 kilo.

Nuu xiniñu'un-an: Yito xika, ndiojoro ñaa naa kuvee in *tonelada*.

tuti ka'nu nuu kastu'unna sa'a in ña'an, taa naa nana ña'an nuaa

Ñaa kuni kachian: Tu'un nandaa nuu in tuti ka'nu nuu kastu'unna sa'a in ña'an, xi'in chaa tu'un, naa naka'ian taa naa nana taniñu na'nu nuaa.

Nuu xiniñu'un-an: Kachi *tuti nuu kastu'unna sa'a in ña'an, taa naa nana ña'an nuaa*, ñaa too naa kuxi va'ae taa koo va'ae (kuu ki'viyo).

tuti ka'nu nuu nandaa tu'un

Ñaa kuni kachian: Tuti ka'nu nuu nandaa kua'a tu'un ka'vina.

Nuu xiniñu'un-an: Nanduku tuti nuú ka'an sa'a ña'an, nuu *tuti ka'nu nuu nandaa tu'un*.

**Tuti ka'viya
jaa kutia'a
chaagaya**

Ñaa kuni kachian: Kuan in tuti nuu ii
taa nuú tu'un vii naa taana, ñaa kuu
ka'vi naa sava'a.

Nuu xiniñu'un-an: Ka'vi tu'un
nakanina ñaa ii nuu *Tuti ka'viya jaa
kutia'a chaagaya*, jaa ka'an ndee
kachian.

**tuti kumi yiko
taa koo ndi'i
tu'un nuu**

Ñaa kuni kachian: Ñaa naa taana taa
ii yiko koo ndi'i tu'un nuu, taa jaa naa
taana nuua taá xiniñu'unna kaja viina
ii chuun.

Nuu xiniñu'un-an: Naá kuu kaja viina
in chuun, xiniñu'unna jina taana nuu
tuti kumi yiko koo ndi'i tu'un nuu.

**Tuti nuu ka'an
ndaa kaja naa
jana'an**

Ñaa kuni kachian: Tuti ka'vi naa
jana'an, nuu ka'an ndiaja jana'anna
ñayivi ka'vina taa taana.

Nuu xiniñu'un-an: Yi'i kumi *Tuti nuu
ka'an ndaa kaja naa jana'an*.

**tuti nuu taana
ñaa kutia'aya**

Ñaa kuni kachian: Tuti nuu jandeena
ñaa naa kutia'aya taa in taa in ta'ni
ñaa kunina kutia'aya.

Nuu xiniñu'un-an: Tutii nuu jandeena ñaa naa kutia'ae, jina nakia'anaa jaa kuva'ae tuti nundi'i ñaa xitondojoa ndiaja naa kutia'ae.

**tuti ñaa ka'an
ndiaja kajana
ña'an**

Ñaa kuni kachian: Tu'un ñaa ka'an xo'o ndiaja kajae ña'an.

Nuu xiniñu'un-an: Kunde'eya ndiaja kachi tuti, nuu ka'an ndiaja kajaya kuva'aya ve'e nuu ku'unya jata ve'e.

**tuti ñaa
kastu'un naa
kuta'nu uni
nda'a**

Ñaa kuni kachian: Tuti ñaa kastu'un, naa kuta'nu uni nda'a, ñaa naà nana ña'an ndi uni xoo.

Nuu xiniñu'un-an: In ñayivi naa sa'a in *tuti ñaa kastu'un naa kuta'nu uni nda'a* nui, nuu vaxi java kue'e ñaa xika ñuu.

**tuti tanda'ana
nuu naa ii xika**

Ñaa kuni kachian: Tu'un taa in taa in ñayivi ñaa taana ku'un nuu nave'ena a in ñayivi ii xika, nuu kastu'una sa'a in ña'an nasaxoo.

Nuu xiniñu'un-an: Taae in tuti ku'un nuu kia'a kuachii Juan.

**tuti tanda'ana
nuu naa ii yati**

Ñaa kuni kachian: Tu'un taana nuu kastu'unna nuu naa ii yati, vachi koona mii too xiniñu'un-na ñaa koona.

Nuu xiniñu'un-an: Nandi'i kee, joo taae tutiyo'o tánda'e nuu, jaanaa kunun ndaaku ja'ñui jaan naa kunun maniñaa kuva'aeña'anku ja'ñui jaanaa ku'un ki'unña.

**Tutiya nuu
kutia'aya
ka'viya taa
taaya**

Ñaa kuni kachian: Kuan in tuti nuu ñaa naà sava'a, kuva'ana taa nuú chuun, taa ii kachi Chaa ñaa jakua'ana xi'in Ta'ni ñaa kuniyo kutia'ana jaa naa kutia'a va'ana.

Nuu xiniñu'un-an: Taa viti kua'an nuu *Tutiya nuu kutia'aya ka'viya taa taaya* taa xiuni'in tu'un taa ii xikana nuu.

tu'un

Ñaa kuni kachian: Ñaa naa taana taa kastu'uan sa'a in ña'an.

Nuu xiniñu'un-an: Jina ka'vi va'a *tu'un* jaa chikaa *firma*.

**Tu'un ka'an ñaa
naa ndee kivi**

Ñaa kuni kachian: Tuti nuu ka'an ñaa in ñayivi naa ndee kivi nuu *seguro popular*.

Nuu xiniñu'un-an: *Tuti nuu ka'an ñaa naa ndee kivin, kachian ñaa miandaa naa ndee kivira taa ni'inra tata.*

**tu'un kua'an
ma'in**

Ñaa kuni kachian: *Tu'un kua'an ma'in, ñaa nakani va'a sa'a tu'un ka'vina.*

Nuu xiniñu'un-an: *Tu'un kua'an ma'in, nakani va'a sa'a ndi'i tu'un ka'vina.*

**tu'un ñaa
nakani**

Ñaa kuni kachian: *Tu'un ñaa ka'an va'a chaaga sa'a in ña'an kuniyo kuutia'ae.*

Nuu xiniñu'un-an: *Too naa ka'viun tu'un ñaa nakani sa'a yuku kaja tata nasa xiniñu'unna sana'an, kuniun sa'a kue'e xi'in ndiaja kajana kaja tatanaa.*

**tu'un tastu'un
sa'a in ñaa na
saxoo**

Ñaa kuni kachian: *Tu'un ñaa kastu'un sa'a in ñaa ka'nu saxoo taitan in ñuu.*

Nuu xiniñu'un-an: *Yi'i naa xini tu'un tastu'un sa'a in ñaa na saxoo, taa kachina ñaa naà naá yoo xi'in ñandii.*

vocal

Ñaa kuni kachian: Kuan nduju ñaa taa ka'anyoan, in kuitiva jitayo tachiyo.

Nuu xiniñu'un-an: *Vocal* kuu in nduju.

**yiko kivi tuti
ka'vina, nuu
kuu ndakatu'un
chaagaun sa'a
in tu'un**

Ñaa kuni kachian: Yiko kivi tuti ka'vina, nuu kuu ndakatu'un chaagaun sa'a in tu'un kuniun kutia'aun.

Nuu xiniñu'un-an: Naa kuni chaagaun sa'a yuku tata, ka'vi *yiko kivi tuti ka'vina, nuu kuu ndakatu'un chaagaun sa'a in tu'un.*

**yito taa xi'in
nduta ka'i**

Ñaa kuni kachian: Ña'an ñaa kuva'a xi'in plástico, ñaa kumi nduta ka'i taa va'an taana.

Nuu xiniñu'un-an: Naa jakutio nuu tuti xi'in *yito taa xi'in nduta ka'i*, taa chikayo firmayo.

yito tuun taa

Ñaa kuni kachian: Ña'an yito kumi tuun ini, taa va'an tae.

Nuu xiniñu'un-an: *Yito tuun taa*, kuu in yito inakaa ini nuu ñu'un ña'an xiniñu'un-na taa jakua'ana, taa xi'inro tae nuu Tutiya nuu kutia'aya ka'viya taa taaya.

yo'o ian

Ñaa kuni kachian: Tu'un ñaa ka'an sa'a in in xoo kumi in tuti.

Nuu xiniñu'un-an: Tu'un nakanina ñaa nandukuu ian xoo 16.

**yo'o nani'iya
ñaa vaxi nua**

Ñaa kuni kachian: Xoo in tuti ka'vina, nuu vaxi in yiko ñaa vaxi nua.

Nuu xiniñu'un-an: Nanduku nuu tuti ka'vina nuu ka'a ndaja ii ñaa vaxi nua.

coma

Ñaa kuni kachian: *Signo puntuación*, ñaa xiniñu'un taá taae, jaa naa ka'nda javae tu'un nakani inio taae “ ” , .

Nuu xiniñu'un-an: Kuniñu'un-i *coma* taa naa ka'nda javae tu'un taae, taa naa kuiin nuu jikona ña'an: queso, tandojo tindiki ji'i, jita viji, xi'in yuchi jandi viji ña'an.

Nuu tuti yo'o nani'iya kua'a tu'un chindee miiya ni'in ini va'aya sa'a tu'un ñaa ii nuu Tutiya nuu kutia'aya ka'viya taa taaya xi'in Tuti ka'viya jaa kutia'a chaagaya.

Ka'en xi'inya naa kunde'eya Tuti nuu ii ñaa kuni kachi tu'un saa taa naa nani'iya in tu'un kuu ni'in iniya. Ka'anya xi'in naa jana'an miiya a inka naa jakua'a xi'inya, ndee kuni kachi tu'un, ñayo'o chindee miiya kutia'a chaavaya sa'a tu'unya.

En este material encontrará una lista de palabras o frases, que le ayudarán a comprender de una mejor manera los textos que se encuentran en el Cuaderno de trabajo y en el Libro de lecturas.

Le recomendamos que haga uso del Vocabulario cuando encuentre una palabra en su lengua que no entienda o no conozca. Busque con el apoyo del asesor o de un compañero el significado de la palabra y consulte el ejemplo de uso que se le da a esta, esto le ayudará también a enriquecer el conocimiento de su lengua.

GOBIERNO DE
MÉXICO

EDUCACIÓN
SECRETARÍA DE EDUCACIÓN PÚBLICA

ÑAA NAJASA UNNA
DISTRIBUCIÓN GRATUITA